

7. Рунге В. Ф. Основы теории и методологии дизайна: учебн. пособие (Конспект лекций) / В. Ф. Рунге, В. В. Сеньковский. – М.: МЗ – Пресс, 2003. – 252 с.
8. Савченко В. М. Изображение фигур в математике / В. М. Савченко. – К.: Вища школа, 1978. – 136 с.
9. Сомов Ю. С. Композиция в технике / Ю. С. Сомов. – М.: Машиностроение, 1987. – 288 с.
10. Тьялве Э. Краткий курс промышленного дизайна / Э. Тьялве. – М.: Машиностроение, 1984. – 192 с.
11. Четвертухин М. Ф. Изображение фигур в курсе геометрии: пособие для учителей / М. Ф. Четвертухин. – М.: Учпедгиз, 1958. – 216 с.
12. Цыганкова Э. Г. У истоков дизайна / Э. Цыганкова. – М.: Наука, 1977. – 114 с.
13. Шве́ц Л. В. Проекційні методи побудови зображень у педагогічному процесі: історичний аспект / Шве́ц Л. В. // Дидактика математики: проблеми і дослідження: міжнар. зб. наук. робіт / редкол.: О. І. Скафа (наук. ред.) та ін.; Донецький нац. ун-т; Інститут педагогіки Акад. пед. наук України; Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Донецьк: Фірма ТЕАН, 2010. – Вип. 34. – С. 87-92.

Дубинина О.Н.

Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»

Таранская О.Л.

Харьковский академический художественный лицей

РАЗВИТИЕ ПРОСТРАНСТВЕННОГО МЫШЛЕНИЯ СРЕДСТВАМИ ГЕОМЕТРИИ В КОНТЕКСТЕ ИНФОРМАТИЗАЦИИ СФЕРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье проанализированы возможности развития на занятиях по начертательной геометрии и инженерной графике пространственного мышления, способность к которому является важным фактором успешного выполнения профессиональной деятельности будущих специалистов по промышленному дизайну. Определены необходимые для этого современные средства обучения, связанные с информатизацией образовательного пространства. Отмечена значимость пространственно мышления в формировании математической культуры промышленных дизайнеров.

Ключевые слова: конструктивная компетенция, математическая культура, моделирование, промышленный дизайн, пространственное мышление, профессиональное образование.

Dubinina O.M.

National Technical University «Kharkov Polytechnic Institute»

Taranska O.L.

Kharkov Academic Art Lyceum

DEVELOPMENT OF SPATIAL THINKING BY MEANS OF GEOMETRY IN THE CONTEXT OF COMPUTERIZATION IN THE SPHERE OF PROFESSIONAL EDUCATION

Summary

The article analyzes the possibilities of development in the classroom for descriptive geometry and engineering graphics, spatial thinking, which is an important factor for successful implementation of professional activity of the future specialists in industrial design. Defined the necessary modern learning tools related to computerization of the educational space. Indicate the importance of spatial thinking in the formation of the mathematical culture of industrial designers.

Keywords: structural competence, mathematical culture, simulation, industrial design, spatial thinking, professional education.

УДК 37.013.42

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУТНОСТІ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ

Золотова Г.Д.

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

Досліджено сутність складної й багатоаспектної проблеми адиктивної поведінки дітей, відмічено появу нової міждисциплінарної галузі знань адиктології. Поняття адикції запропоновано розглядати в значенні пристрасі до будь-якого об'єкта, що здатен викликати залежність. Уточнено значення таких термінів як адиктивність, адиктивний агент, адиктивна субкультура. Проаналізовано стадії формування адиктивної поведінки з ознаками циклічності.

Ключові слова: адиктивна поведінка дітей, хімічні адикції, нехімічні адикції.

Постановка проблеми. Актуальність теми статті визначена постійним зростанням рівнів адиктивної поведінки дітей. Адиктивна поведін-

ка – це прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану завдяки прийому різних хімічних речовин або постійній фіксації

уваги на певних видах діяльності з метою розвитку і підтримки інтенсивних емоцій [1, с. 103].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема адиктивної поведінки неодноразово піднімалася фахівцями педагогічної і психологічної галузей. Так, проблемам хімічних залежностей присвячені дослідження таких учених як Т. Андреева, О. Безпалько, Ю. Белоусов, С. Болтівець, Н. Завацька, Н. Заверіко, Д. Колесов, К. Красовський, Н. Максимова, Т. Мартинюк, О. Мурашкевич, М. Окаринський, В. Оржеховська, О. Пилипенко, Н. Пихтіна, В. Поліщук, І. П'ятницька, О. Сердюк, І. Сидорук, І. Топчій, О. Удалова, Т. Федорченко, Л. Фортова, І. Шишова та інших. Проблеми попередження сучасних нехімічних видів адиктивної поведінки відбиті в працях Н. Дмитрієвої, О. Єгорова, А. Запорожця, В. Качалова, Ц. Короленка, В. Лоскутової та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У той же час, науково-теоретичний аналіз сутності адиктивної поведінки дітей вивчений недостатньо, визначення певних понять і категорій вимагає уточнення. Це є необхідним і у світлі вироблення єдиної профілактичної концепції, і для розробки окремих профілактичних програм.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є здійснення науково-теоретичного аналізу сутності адиктивної поведінки дітей.

Виклад основного матеріалу. Уявлення про адиктивну поведінку розвивалися паралельно з появою та розвитком наркології, психології, соціології, соціальної педагогіки, і, безумовно, на сьогодиншій момент ми не можемо назвати їх вичерпними. Сьогодні адиктивну поведінку відносять до різновиду девіантної поведінки. У процесі формування адиктивної поведінки беруть участь три компоненти: людина, суспільство й предмет залежності. І тому цю проблему продовжує вивчати і психологія, і соціологія, і медицина, і соціальна педагогіка. Такий підхід із мультидисциплінарних позицій призвів до того, що на рубежі ХХ і ХХІ ст. і в зарубіжних, і у вітчизняних дослідженнях починає згадуватися нова галузь знань – адиктологія, яка вивчає проблеми адиктивної поведінки на інтегративних засадах, що ми будемо брати до уваги при розробці концептуальних засад нашого дослідження [2; 4].

Невизначеним сьогодні залишається поняття «адикція», яке ми постійно використовуємо. Дуже часто в роботах досліджуваного нами напрямку вжито термін «адикція» (від англ. *«addiction»* – пагубна звичка, порочна схильність до чого-небудь). Уважаємо за потрібне уточнити його сутність. У російській мові «сильна схильність, прихильність, сліпа несвідома перевага чого-небудь, пристрасть до чого-небудь позначається словом *«пристрасть»*» (В.И. Даль, Толковый словарь русского языка, 2001, с. 532). Це значення ми й будемо розглядати як основу іншомовного терміна адикція. У нашій роботі терміни «адиктивна поведінка», «адикція», «залежна поведінка», «залежність» (за винятком фізичної залежності від ПАР, тільки в значенні залежності психологічної) ми будемо використовувати в якості синонімів у зв'язку з відсутністю необхідності їхнього диференціювання в контексті профілактики адиктивної поведінки дітей. І ще раз вважаємо за необхідне підкреслити, що, на відміну від деяких зарубіжних авторів, у вітчизняній літературі всі ці терміни позначають, що хвороба ще не сформувалася, має місце порушення поведінки, яке потребує соціально-педагогічного втручання [1].

Також вважаємо за необхідне уточнити сутність понять «адиктивність» і «адиктивний агент», ці терміни трапляються в різноманітних досліджен-

нях, будемо оперувати ними й ми в ході дослідної роботи. Пропонуємо визначити поняття «адиктивність» як наявність таких якостей і рис особистості, які роблять її вразливою у відношенні формування адиктивної поведінки. А під «адиктивним агентом» будемо мати на увазі суб'єкт залежності, унаслідок впливу якого сформувалася адиктивна поведінка.

Поширеність адиктивної поведінки дітей має такі масштаби й ступені прояву, що це навіть дозволяє нам говорити про формування адиктивної субкультури. Під адиктивною субкультурою ми маємо на увазі систему цінностей, норм поведінки, особливостей сприйняття, яка характеризує життя дітей із проявами будь-якого виду адикцій. Особи, які цю субкультуру складають, схильні до пошуку референтних об'єктів. Дітей-адиктів в адиктивній субкультурі привертає спільна адиктивна реалізація й специфіка комунікативних проявів.

У наш час усе більше уваги дослідники приділяють таким видам адикцій, за яких предметом залежності стає поведінковий патерн, а не тільки вживання ПАР. Їх прийнято називати нехімічними видами адиктивної поведінки. До них відносять залежність від комп'ютера, Інтернету, азартних ігор, мобільного телефону, релігійних культів і сект, від роботи, спорту, сексу, від сім'ї, іншої людини, від їжі, духовного пошуку, від теле-, відеоперегляду, читання, прослуховування ритмічної музики, фанатизм у всіх його проявах а також багато інших [4; 8; 9]. Нехімічні адикції «... є згубні пристрасті, які експлуатують природні механізми психіки іншим шляхом – шляхом акцентуації реакції підкріплення (а воно має саме гедоністичний характер)» [6, с. 559].

Адиктивна поведінка становить складну форму прояву поведінки особистості. Обставини, які збільшують шанси формування залежностей, називають чинниками ризику. А обставини, які ці шанси знижують, – чинниками захисту. І ті, і інші є специфічними для вікових, соціальних, індивідуальних особливостей, а також залежать від різновиду адиктивного агента [11].

Характерною особливістю адиктивної поведінки є її циклічність. Виділяють такі фази одного циклу: формування готовності до адиктивної поведінки, посилення потягу, очікування й пошуки об'єкта, отримання об'єкта адикції, розслаблення, ремісія. Таким чином циклічно повторюється спосіб взаємодії зі світом і з самим собою; існує постійна потреба зняття внутрішньої напруги; індивід вступає в суб'єкт-об'єктні взаємини, у яких суб'єктом є предмет залежності; форма взаємодії із середовищем є викривленою, вона фіксується на адиктивній потребі, яка заміщує істинну. Це супроводжується формуванням адиктивної установки, яка характеризується сукупністю когнітивних, емоційних і поведінкових особливостей у вигляді ціннісного ставлення до об'єкта адикції. Ми можемо говорити про адиктивний спосіб життя (на протилежність від здорового способу), за якого головною метою життя є отримання доступу до об'єкта залежності [4, с. 116–118].

Саме так особистість обирає звернення до адикції як спосіб відновлення психологічного комфорту, прагнучи до штучної зміни психічного стану, здобуття приємних емоцій, яких не вистачає в реальному житті, тим самим створюючи ілюзію полегшення. Адиктивна поведінка є привабливою тому, що надає миттєвий шлях виходу із проблем, дитина вважає, що таким чином можна про них не думати, адикція починає керувати життям. Негативізм залежності визначається у звиканні до будь-якого об'єкта, неможливості відмови від нього, що деструктивно впливає на психологічні і фізичний

стан людини. Багато в чому формування адикцій залежить від ступеня розвитку вольових зусиль, тому що саме вони мають протистояти формуванню залежності. І коли вольові зусилля стають слабкими й не дають можливості протистояти адикції – людина стає безпорадною. Така поведінка руйнує характер, тому що спосіб адиктивної реалізації із засобу поступово перетворюється на мету [7].

Якщо адиктивна поведінка паралізує вольові функції особистості, сприяє стійкому формуванню тактики найменшого опору, – поступові формування особистісних змін роблять дитину особою з адиктивною логікою, емоціями, системою цінностей, психологічним захистом. Адиктивність обмежує здібність до самостійного мислення, критичного сприйняття процесів і явищ у таких напрямках, які не збігаються з новими стандартами поведінки.

Нам відомо, що особистість засвоює загальнолюдський досвід, соціальні норми, цінності, знання й засоби діяльності в спілкуванні з іншими людьми. Адикт відгороджує себе від цих процесів, перестає збагачувати свій життєвий досвід, порушуючи тим самим найважливіші функції спілкування. Особистість із адиктивною поведінкою не може отримувати задоволення від взаємодії з людьми, захоплюватися, релаксувати, розвивати інші сторони особистості, проявляти симпатії, співчуття, надавати емоційну підтримку навіть найбільш близьким людям. Адиктивна реалізація замінює дружбу, кохання, інші види активності. Вона поглинає час, сили, енергію й емоції до такої міри, що адикт виявляється нездатним підтримувати рівновагу в житті, включатися в інші форми активності [3].

В адиктивної особистості з'являється «подвійне життя», яке складається з попереднього «нормального» й життя з адиктивною реалізацією. У цьому випадку мається на увазі не тільки прийом ПАР або інша адиктивна дія, адиктивна реалізація – це і роздуми, фантазії, у подальшому – установки, норми і цінності, пов'язані з адиктивною тематикою [7].

Подвійне життя повністю викривляє особистість дитини. Вона обманює оточуючих її людей і звинувачує їх у своїх помилках. Оскільки така поведінка не знаходить схвалення – з'являється комплекс неповноцінності. Унаслідок невміння долати труднощі, постійних дорікань і намагання приховати комплекс з'являється гіперкомпенсаторна реакція, і занижена самооцінка переходить у завищену. Дитина демонструє почуття переваги над іншими, яке відіграє захисну психологічну функцію для підтримання самоповаги в умовах конфронтації з найближчим оточенням. Дитина позиціонує себе як позбавлену умовностей особистість із «вільним» адиктивним стилем життя [9].

Особливо чітко це простежується у випадках, коли мають місце труднощі в процесі спільної діяльності адикта з іншими людьми. Потребу в самопізнанні й самоствердженні особистості з адиктивними особливостями реалізують, перш за все, у своєму контакті з предметом залежності, але не в спілкуванні, тим самим ще більше поглиблюючи проблему, яка має місце. Така людина не може виявити в реальній дійсності які-небудь сфери діяльності, здатні привернути надовго її увагу, захопити або викликати іншу істотну емоційну реакцію. Життя бачиться нецікавим через його повсякденність і одноманітність. Разом із дисфункційними процесами в спілкуванні порушуються, спотворюються і втрачають цінність такі важливі механізми міжособистісної перцепції, як ідентифікація, емпатія, рефлексія. Отже, втрачається здатність ставити себе на місце партнера, співпереживати, уявляти, яким сприймають тебе оточуючі люди [3].

Проблема адиктивної поведінки стосується не тільки фахівців або самих залежних, вона торкається всіх без винятку. Дослідники відмічають, що всі варіанти адиктивної реалізації об'єднані загальними закономірностями й механізмами. Основним мотивом особистості, яка схильна до адиктивної поведінки, є намагання змінити негативний психологічний стан, відійти від реальності, яка її не задовольняє. Неодноразово висловлювалися думки, що окремі риси адиктивної поведінки властиві кожній людині, всі ми на деякий час відволікаємося від повсякденного життя за допомогою зміни свого психічного стану. Особистість у певний момент потребує тимчасового відходу від реальності, тільки одні це можуть зробити в прийнятний спосіб, інші – не мають таких навичок. Щодо дітей, то прямим обов'язком фахівців і батьків учні вважають навчання таких навичок, самостійно їх сформулювати в себе дитина не може. У кожному випадку адиктивна поведінка дитини – це недосконалий спосіб пристосування до надмірно складних умов діяльності й спілкування, тобто адиктивна поведінка є неповноцінно-адаптивним способом життя в сучасних складних умовах. Безумовно, що відволікання від повсякденних проблем є необхідним, важливо, що переважання саме деструктивного відходу від реальності може стати життєвою стратегією, і тоді дитина готова до адиктивної поведінки [9; 10].

Дослідники розглядають також послідовність стадій розвитку адиктивної поведінки, в основі якої лежать стадії, визначені А. Личко та

В. Битенським, вони викладені в наших попередніх дослідженнях. Паралельно з розширенням видів адикцій останні розробки пропонують і особливості розвитку стадій окремих видів залежностей, які розкривають особливості динаміки їх формування [7; 11].

Висновки і пропозиції. Проблема адиктивної поведінки дітей є складною й багатоаспектною, відмічено появу нової міждисциплінарної галузі знань адиктології, яка вивчає проблеми адиктивної поведінки на інтегративних засадах. Термін «адикція» ми пропонуємо розглядати в значенні пристрасті до будь-якого об'єкта, що здатен викликати залежність. Терміни «адиктивна поведінка», «адикція», «залежна поведінка», «залежність» (за винятком фізичної залежності від ПАР, тільки в значенні залежності психологічної) ми будемо використовувати в якості синонімів щодо стадії, на якій хвороба ще не сформувалася, має місце порушення поведінки, яке потребує соціально-педагогічного втручання. Пропонуємо визначити поняття «адиктивність» як наявність таких якостей і рис особистості, які роблять її вразливою у відношенні формування адиктивної поведінки. А поняття «адиктивний агент» розуміти як суб'єкт залежності, унаслідок впливу якого сформувалася адиктивна поведінка. Під адиктивною субкультурою ми маємо на увазі систему цінностей, норм поведінки, особливостей сприйняття, яка характеризує життя дітей із проявами будь-якого виду адикцій.

Виявлено, що характерною особливістю адиктивної поведінки є її циклічність. Виділяють такі фази, як формування готовності до адиктивної поведінки, посилення потягу, очікування й пошуки об'єкта, отримання об'єкта адикції, розслаблення, ремісію. Адиктивна поведінка є привабливою тому, що надає миттєвий шлях виходу із проблем, дитина вважає, що таким чином можна про них не думати, адикція починає керувати життям. Особистість із адиктивною поведінкою не може отримувати задоволення від взаємодії з людьми, захоплюватися,

релаксувати, розвивати інші сторони особистості, проявляти симпатії, співчуття, надавати емоційну підтримку. В адиктивної особистості з'являється «подвійне життя», яке повністю викривляє особистість дитини. Життя бачиться нецікавим через його повсякденність і одноманітність. Основним мотивом особистості, яка схильна до адиктивної поведінки, є намагання змінити негативний психологічний стан,

відійти від реальності. Особистість у певний момент потребує тимчасового відходу від реальності, це потребує формування в дітей навичок прийнятних способів релаксації, що є прямим обов'язком фахівців і батьків. Перспективи подальшої розробки проблеми полягають у вивченні причин адиктивної поведінки дітей і формуванні педагогічних механізмів профілактики адикцій.

Список літератури:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях / Ольга Володимирівна Безпалько. – К.: «Логос», 2003. – 134 с.
2. Егоров А. Ю. Нейропсихология девиантного поведения / А. Ю. Егоров. – СПб.: Речь, 2006. – 224 с.
3. Запорожец А. В. Педагогическая профилактика аддиктивного поведения школьников в сфере информационно-коммуникационных технологий: дис. ... канд. пед. наук: 19.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования / Антон Вячеславович Запорожец. – Челябинск, 2010. – 172 с.
4. Змановская Е. В. Девиантное поведение личности и группы: Учебное пособие / Е. В. Змановская, В. Ю. Рыбников. – СПб.: Питер, 2010. – 352 с.
5. Змановская Е. В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения): учеб. пособие [для студ. высш. учеб. заведений] / Е. В. Змановская. – [2-е изд., испр.]. – М.: Изд. центр «Академия», 2004. – 287 с. – (Серия «Высш. профес. образование. Психология»).
6. Колесов Д. В. Поведение: физиология, психология, этика: Учеб. пособие / Д. В. Колесов. – М.: Издательство Московского психологического института; Воронеж: Издательство НПО «Модек», 2006. – 696 с.
7. Короленко Ц. П. Семь путей к катастрофе: деструктивное поведение в современном мире / Ц. П. Короленко, Т. А. Донских. – Новосибирск: Наука, 1990. – 224 с.
8. Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика): Підручник / М. П. Лукашевич, Т. В. Семігіна. – К.: Каравела, 2009. – 368 с.
9. Менделевич В. Д. Психология девиантного поведения: учеб. пособ. / В. Д. Менделевич. – М.: МЕДпресс, 2001. – 432 с.
10. Сельчёнок К. От зависимости – к духовной свободе [Электронный ресурс] / Константин Сельчёнок. – 2003. – Режим доступа:
11. <http://aquarun.ru/psih/addikt.html>
12. Симатова О. Б. Первичная психолого-педагогическая профилактика аддиктивного поведения подростков в условиях средней общеобразовательной школы: дис. ...канд. пед. наук: 19.00.07 / Оксана Борисовна Симатова. – Иркутск, 2006. – 224 с.

Золотова А.Д.

Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СУЩНОСТИ АДДИКТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ ДЕТЕЙ

Аннотация

Исследована сущность сложной и многоаспектной проблемы аддиктивного поведения детей, отмечено появление новой междисциплинарной области знаний аддиктологии. Понятие аддикции предложено рассматривать в значении пристрастия к любому объекту, который способен вызывать зависимость. Уточнено значение таких терминов как аддиктивность, аддиктивный агент, аддиктивная субкультура. Проанализированы стадии формирования аддиктивного поведения с признаками цикличности.

Ключевые слова: аддиктивное поведение детей, химические аддикции, нехимические аддикции.

Zolotova H.D.

Luhansk Taras Shevchenko National University

SCIENTIFIC AND THEORETICAL ANALYSIS OF THE CONTENT OF CHILDREN'S ADDICTIVE BEHAVIOR

Summary

The content of complicated and multi-aspect problem of children's addictive behavior was investigated, appearance of new inter discipline department of knowledge, called addictology, was proved. The term addiction is considered as a bias towards any object, able to cause addiction. The meanings of the terms addiction, addictive agent, addictive subculture were specified. The stages of forming addictive behavior with cycle features were analyzed.

Keywords: children's addictive behavior, chemical addictions, non-chemical addictions.